

EMİRHAN YENİKİY'İN MİZAHİ HİKÂYELERİ ÜZERİNE NOTLAR

Notes on Humorous Stories of Emirhan Yenikiy

Ayşe Nur DEMİR*

Öz

Emirhan Yenikiy 20. yüzyıl Tatar edebiyatının önemli yazarlarından biridir. 1909 yılında doğup 2000 yılında vefat etmiştir. İlk eserlerini gençlik çağında yazmaya başlayan ve üretken bir yazar olan Yenikiy, 1953 yılından itibaren sadece profesyonel bir yazar olarak yazı hayatını ve yaşamını devam ettirmiştir. Özellikle gerçekçi bir biçimde yazdığı hikâyeleriyle Tatar edebiyatında ön plana çıkmıştır. II. Dünya Savaşı'na bizzat cephede şahit olan Yenikiy'in savaş yıllarında yazmış olduğu hikâyeler onun eserlerinin en olgun örnekleri olarak değerlendirilir. İçinde yaşadığı toplumu, bu toplumun psikolojisini, yaşadığı döneme tesadüf eden olayları, görmüş olduğu sorunları hikâyelerinde ele almış ve sade bir dille, canlı tasvirlerle ve gerçekçi üslupla okuyucuya sunmuştur. Mizahi hiciv ve ironinin de Yenikiy'in eserlerinde önemli bir rolü vardır. 1953-1969 yılları arasında yazmış olduğu 18 adet mizahi hiciv tarzındaki hikâyelerde, hayatın içinde yer alan tekrar tiplerin canlı hiciv portrelerini ustalıkla çizmiştir. Bu hikâyeler, Yenikiy'in toplumda gördüğü aksaklıkları merkeze alarak nükteli tarzda yazdığı eleştirel hikâyeleridir. Yazarın hikâyelerdeki samimi ve doğal üslubu dikkat çekicidir. Yenikiy'in gerçekçiliğini de somut bir hale getiren bu samimi ve doğal üslubunu; günlük dile ait yapılar, kültürel unsurlar, deyimler ve atasözleri, yazarın kendine has yapmış olduğu benzetmeler oluşturmaktadır. Bu çalışmada, XX. yüzyıl Tatar yazarı Emirhan Yenikiy'in *Saylanma Eserler* (Seçme Eserler) adlı iki ciltlik eserinin 1971 yılında basılan ikinci cildinin 427-506 sayfaları arasında yer alan "Mizahi Hikâyeleri" esas alınmıştır. Hikâyelerde sıkça geçen deyimler ve kalıp ifadeler, atasözleri ve yazarın yapmış olduğu benzetmeler derlenerek metnin dili hakkında sonuçlara ulaşılmıştır. 18 mizahi hikâyeden verilen örneklerle elde edilen sonuçlar somutlaştırılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Emirhan Yenikiy, Tatar edebiyatı, mizahi hikâye, deyim, atasözü.

ABSTRACT

Emirhan Yenikiy is one of the important writers of the 20th century Tatar literature. He was born in 1909 and died in 2000. Yenikiy, who started to write his first works in his youth and became a prolific writer, has continued his writing life and life as a pro-

* Bilim uzmanı. Stuttgart Başkonsolosluğu Eğitim Ataşeliği, Tauberbischofsheim/Almanya. E-posta: aysenur-ozler@hotmail.com ORCID ID: 0000-0002-4569-4195.

fessional writer since 1953. He was in Tatar literature particularly prominent with his stories, which he wrote in a realistic manner. The stories that Yenikiy wrote during the war years, who witnessed the Second World War on the front, are considered to be the most mature examples of his works. He discussed the society he lived in, the psychology of this society, the events that coincided with the period he lived, the problems he had seen in his stories, and presented it to the reader in a simple language, vivid descriptions and realistic style. Humorous satire and irony also have an important role in Yenikiy's works. He skillfully drew lively satirical portraits of repetitive types in life in 18 humorous satirical style stories he wrote between 1953-1969. These stories are the critical stories of Yenikiy, written in a humorous style, focusing on the problems he saw in the society. The author's sincere and natural style in the stories is striking. This sincere and natural style that embodies Yenikiy's realism; daily language structures, cultural elements, idioms and proverbs constitute metaphors that the author has made his own. This study the 20th century Tatar writer Emirhan Yenikiy's the "Humorous Stories" on pages between 427-506 of the second volume of his two-volume work entitled *Saylanma Eserler* (Selected Works), which was published in 1971 is based on. By compiling idioms and phrases, proverbs and author's specific analogies that are frequently mentioned in the stories, conclusions about the language of the text were obtained. The results obtained with the examples given from 18 humorous stories are concretized.

Keywords: Emirhan Yenikiy, Tatar literature, humorous story, idiom, proverb.

Giriş

20. yüzyıl Tatar edebiyatı yazarlarından Emirhan Yenikiy, zeminini 18. yüzyılın sonlarında başlayan yenileşme hareketlerinin oluşturduğu modern Tatar edebiyatı geleneğinde yetişmiş, Tatarlardaki yenileşme meşalesini devralmış bir yazardır. 1909 yılında doğup 2000 yılında vefat eden Yenikiy, Sovyet dönemi baskılarıyla yaşamış, İkinci Dünya Savaşı'nda bizzat cephe- de savaşmış, kısacası 20. yüzyılın talihsiz tüm olaylarına şahit olmuştur. Hayattan edindiği tecrübeleri eserlerinde farklı olay örgüleri ve karakterler çerçevesinde okuyucuya sunmuştur (Demir, 2020: III). Yazarın ilk yazıları 1926-1927 yıllarına dayansa da savaştan önceki yazdıkları sayıca çok olmayan henüz olgunlaşmamış örnekler olarak kabul edilebilir. Yine de bu örneklerde, ilerleyen zamanlarda ortaya çıkacak olan yeteneğin kendine özgü edebî dokunuşlarının ve üslubunun tohumlarını görmek mümkündür. Yenikiy'in eserlerinde olgunlaşma ve gelişimin izleri savaş yıllarından itibaren açık bir biçimde hissedilir. Bu dönem aynı zamanda yazarın derin bir dönüşüm içine girdiği ve hatta yazı hayatı için bir dönüm noktası yaşadığı zamandır. Yenikiy, özellikle savaş döneminde ve savaş sonrasında yazdığı

hikâye ve uzun öyküleri ile geniş okuyucu kitlesine ulaşmayı başarmıştır (Halit, 1970: 5). Yaşamı süresince kısa roman, hikâye, makale, hatıra gibi pek çok türde eser vermiş üretken bir yazar olan Yenikiy, Tatar edebiyatında özellikle hikâyeci yönüyle ön plana çıkmıştır (Demir, 2020: III).

Yazarın savaş döneminde ve savaştan sonra yazmış olduğu *Bala* (Çocuk) (1941), *Ana hem Kız* (Ana ve Kız) (1942), *Bër Gëne Seğatke* (Bir Saatli-ğine) (1944), *Yalgız Kaz* (Yalnız Kaz) (1944), *Mek Çeçegë* (Haşhaş Çiçeği) (1944), *Kunakçıl Doşman* (Misafirperver Düşman) (1945), *Tavlarğa Karap* (Dağlara Bakararak) (1948), *Këm Cırladı?* (Türküyü Kim Söyledi?) (1956) gibi hikâyeleri; sıradan Sovyet insanının ve Tatar halkının sabrını, ahlakını, cesaretini, zorluklar karşısındaki mücadelesini, her şeye rağmen yaşama sıkı sıkıya tutunuşunu yansıtmakla birlikte insanın iç dünyasına dair çözümler ortaya koymasıyla da psikolojik tarzdaki hikâyenin başarılı örnekleri kabul edilmektedir. Yenikiy'in bu hikâyelerinde, savaşın derin izlerini, insan psikolojisine olan etkilerini gerçekçi ve ayrıntılı bir şekilde bulmak mümkündür (Kamaliev, 2013: 1783-1784). Ancak bunlardan yola çıkarak Yenikiy'in eserleri için sadece "Savaş teması göze çarpar." şeklinde genel bir hükme varmak çok eksik kalacaktır. Çünkü Yenikiy'in eserlerinde dikkat çeken savaş teması, soyut bir biçimde görülmektedir. Onun savaş temasını ön plana aldığı çalışmalarında, okumaya alışkın olduğumuz savaş olaylarını, askerî operasyonları bulmak zordur. Somut bir savaş portresi çizmek yerine, "savaş" olgusunun insana ve topluma etkisiyle, ortaya çıkardığı sonuçlarla ilgilenmektedir. Yazarın bu hikâyelerde ele aldığı kahramanları da savaşta cesur, yenilmez olmalarıyla ön plana çıkmamaktadır. Çünkü Yenikiy böyle bir amaç içerisinde değildir. Onun ön plana çıkarmak istediği savaşın gerçekliği ve dramatizmi ile insan psikolojisindeki yansımalarıdır. Bunlara odaklanarak Sovyet insanının savaş şartlarındaki iç dünyasını, nasıl süreçlerden geçtiğini, zor sınavlar verdiğini okuyucuya aktarmayı ve bunu edebiyat anlayışının merkezine yerleştirmeyi hedeflemiştir. Usta hikâye yazarı her şeyden önce bu anlayış çerçevesinde yazdığı psikolojik tarzdaki hikâyeleriyle Tatar edebiyatını zenginleştirmiştir. Şüphesiz ki bu tarz hikâyeler okuyucu için ne kadar önemliyse yazar için de bir o kadar zordur (Halit, 1970: 5-19).

E. Yenikiy, 1953'ten itibaren profesyonel yazar olarak yazı hayatına devam etmiştir (Davutov ve Nurillina, 1986: 639). Yazarın hayat felsefesi savaş yıllarından sonra daha da derin bir hal almış ve içinde bulunduğu dönemin karmaşık ahlaki problemlerini cesurca gösterebilmiştir. Yaşadığı toplumun insanını ve sorunlarını iyi analiz etmesi, kahramanlarının gönül sırlarının derinliğine girebilme ustalığı, düşüncelerinin felsefi yönü ve keskinliği,

yapmış olduğu farklı tasvirlerle stilistik renkler ve milli özelliğe sahip anlatımlar oluşturması Yenikiy'i kendisi yapan özelliklerdir (Yüziyev, 2001: 23). Kendine has oluşunu hissettiren yazarın hikâyelerinde işlediği konular ve ele aldığı karakterler, onun yaşadığı dönemde yaşanılması mümkün olan olaylar ve karşılaşılması muhtemel kişilerdir. Eserlerinin içeriği ile zamanın ruhunun uyum içerisinde olduğu söylenebilir (Halit, 1970: 12).

Yenikiy'in eserlerine genel olarak bakıldığında, gerçek oldukça somut, felsefi bakımdan derin ve edebî açıdan zengin biçimde karşımıza çıkmaktadır (Halit, 1970: 7). *Yörek Sëřë* (Yürek Sırrı) (1957), *Reşe* (Reşe) (1962), *Vöjdan* (Vicdan) (1968) adlı uzun hikâyelerinde, *Tuğan Tufrac* (Doğduğum Toprak) (1959), *Töngë Tamçılar* (Gece Damlaları) (1964), *Maturlık* (Güzellik) (1964), *Kuray* (Kuray) (1970), *Eytëlmegen Vasıyat* (Söylenmemiş Vasıyet) (1965) gibi pek çok hikâyesinde toplum içinde tespit ettiği önemli ahlaki sorunları ele almıştır. Toplumun ve insanın kaderi, doğduğu topraklarla ana dile sevgi ve sahip çıkma, vicdan saflığı, kuşaklar arasındaki bağ, inanca bağlılık, günahlardan pişman olma ele aldığı konulardır (Yüziyev, 2001: 23). Mizahi hiciv ve ironinin de Yenikiy'in eserlerinde önemli bir yeri olduğu açıktır. E. Yenikiy'in çoğu eserinde hiciv ve ironi unsurlarını bir dereceye kadar görmek mümkündür. Bu durumu, gerçekliği eserlerinin merkezine alan yazarın realizminin bir eğilimi olarak değerlendirmek doğru olacaktır. *Saz Çeçegë* (Bataklık Çiçeği), *Reşe* (Reşe), *Eytëlmegen Vasıyat* (Söylenmemiş Vasıyet) gibi. Onun hikâyelerinde genel olarak hiciv-ironi tekniğini ayırt etmek çok katmanlı bir meseledir. Bunu yazarın edebî tarzının ve üslubunun kendine özgüllüğüyle bağdaştırmak gerekir (Halit, 1970: 17-18).

Yenikiy her ne kadar bazı temaları ve konuları eserlerinde daha ön plana çıkarmış bir yazar olsa da onun elbette sürekli aynı temanın, konunun ve kahramanların dünyasında dönüp dolaşan, uzun zamandır bilinen ve kullanılan malzemelerle sınırlı bir çerçevede eser veren bir yazar olmadığını belirtmek gerekir. Yazı hayatı boyunca sürekli arayış içinde olarak iyiyi bulma çabasına girişmiş; yaşamda yer alan zıtlıkları, beyazla siyahı, iyiyi kötüyü derinlemesine düşünmüş; gözlemlemiş; içselleştirmiş ve onları anlamaya gayret etmiştir (Halit, 1970: 18). Bu yönüyle Yenikiy, farklı türleri ve anlatım tarzlarını da deneyerek bambaşka kahramanların dünyasını okuyucuya sunmuştur. Mizahi hiciv tarzında yazdığı hikâyeler de bunun bir örneğidir.

1. Mizahi Hikâyeler

E. Yenikiy'in "Mizahi Hikâyeleri", yazarın 1971 yılında Kazan'da yayımlanan *Saylanma Eserler* (Seçme Eserler) başlıklı iki ciltlik kitabının 2. cildinde

427-506 sayfaları arasında yer alan hikâyelerdir. Yaşadığı toplumu özümsemiş olan yazar toplumsal aksaklıklara, dönem sorunlarına kayıtsız kalammış ve mizahi hikâyelerinde bunları nükteli bir dille eleştirmiştir (Demir, 2020: III). Toplam 18 hikâyeden oluşan bu hikâyeleri Emirhan Yenikiy, 1953-1969 yılları arasında yazmıştır (Demir, 2020: 18). Yenikiy'in mizahi hikâyelerinde özellikle kısa ve keskin bir biçimde, birkaç çizgi ve vuruşla karakterize edilmiş canlı hiciv portreleri ortaya konmuştur (Halit, 1970: 18). Yazar bu hikâyelerde, yaşamdan ustalıkla aldığı detayları malzeme yaparak toplumda sıklıkla karşılaşılan, tekrarlanan tiplerin eleştirisini nükteli bir biçimde okuyucuya sunmuştur (Davutov ve Nurillina, 1986: 639).

Küñělsěz Meclěs'te (Keyifsiz Meclis) zengin, mevki sahibi ancak görgüsüz, dost meclisinde sürekli zeki olmayan oğlunun zekâsıyla övünen bir baba; *Küsiye Hanım'da* (Küsiye Hanım) koca parasıyla bolluk içinde yaşayıp bir o kadar cimri olan kurnaz ve sonradan görme bir kadın; *İķě Baca Turında Hikeye'de* (İki Bacanak Hakkında Hikâye) birlikte çalışan iki bacanaktan küçük bacanağı kullanarak zengin ve rahat bir yaşantıya sahip olan kurnaz ve hilekâr büyük bacanak; *Bōķě'de* (Tıkaç) dönemin siyasi şartlarına paralel yapılan mevki değişikliklerinden nasibini alarak her yıl hak etmediğı mevki değiştirilen, bu değişikliklere sesini çıkarmayıp üstlerine boyun eğen bir adam; *Nindiyrek Kěşě İken Ul'da* (Nasıl Birisiymiş Ki O?) liyakatsiz işe alımlar, işverenin işe alınan kişiyi hiç görmemesi, bilmemesi; *Kěmge Karadı Ul'da* (Kime Baktı O?) aynı kıza âşık olan iki yakın arkadaşın ikisini de kandıran kız için saf aşklarını kaybetmeyişleri; *Ķoritübede'de* (Kurutepe'de) köydeki dereye bent yapmaya girişen halkın bu yaptığını, ihtiyar bir dedenin söylediklerine bakarak yanlış biçimde hidroelektrik santrali olarak duyuran gazete haberi; *Aħiret'te* (Ahiret) evde kalmış iki yakın kız arkadaştan, kısmeti çıkan ve evlenmeye niyetlenen arkadaşının saf erkeğini elinden alan kurnaz ve oyunbaz kadın; *Sıbzǵı'da* (Düdük) döneminin adamı olan, makam sahibi olup bulunduğu makamı hak etmeyen, ihtiyaç doğrultusunda hareket edip altında çalışanlara mantıksız işler yükleyen, zorda kalınca da ortadan kaybolan artel başkanı; *Mōslim Ķart'ta* (İhtiyar Müslüm) cahil bir ihtiyarın iş için uzaklara giden oğluyla abartılı şekilde övünmesi ve basit nitelendirilebilecek durumlara karşı büyük şaşkınlığı; *Yōriy Běr Kěşě'de* (Yürüyor Bir Adam) hayatı boyunca her alanda kendini üstün yetenekli görüp bir yerlere gelmek için uğraşan, ancak her denemesi hüsrarla sona eren, kibirle denemekten vazgeçmeyen, kendi sürecini tamamlayamamış bir kişi; *Maybeder Ķarçıķniñ Tuǵan Kōñě'de* (Kocakarı Maybeder'in Doğum Günü) yetmişinci yaş günü olan ihtiyar kadına yapılan kutlama partisine, kadının mevki sahibi oğluna

yalakalık amaçlı birbiriyle yarışan hediyelerle gelen gösteriş düşkünü insanlar; *Quyan Meselesē*'nde (Tavşan Meselesi) sıradan bir köylünün abartılı fikirleri ve uzun süren çabalarıyla kolhoz başkanının direncini kırıp bölge kolhozlarında tavşan yetiştiriciliğine sebep olması; *Köysēz Mesel*'de (*Uyumsuz Masal*) hayvan karakter (tavşan) üzerinden korkak, cesaretsiz, daima üstlerinden aldığı emirler doğrultusunda hareket eden bir bekçi; *Ġadet Kollı*'da (*Alışkanlığın Kölesi*) dönemine ve adamına göre davranan, nabza göre şerbet veren, korktuğu kişiyi önemseyen ve baş tacı yapan, işinin olmadığını geride tutan, kurnaz geçinen bir kolhoz başkanı; *Ezēr Ġikeye*'de (*Hazır Hikâye*) hileli bir planla kolhozu yeniden ayağa kaldırmayı başardığını bir gazeteciye övünerek anlatan pişkin bir kolhoz başkanı; *Ecel Digenē*'de (*Ecel Dediğın*) tesadüfen bulunduğu hazine, kimseye söylememesini tembihleyerek bir hurdacıya bahseden ihtiyar adamın “Ya birine söylesen!” endişesinden eceline kavuşması; *Erēm*'de (*Pelin Otu*) ise kendisine çok başarılı, akıllı, becerikli ve insanlara karşı merhametli bir imaj çizen ancak gerçek kişiliğinin hiç de öyle olmadığı ortaya çıkan, kendini gizleyen ve iyi oynayan bir kolhoz başkanı nükteli bir dille anlatılır ve aksak yönleri dolayısıyla hicvedilir (Demir, 2020: 18-19).

Her hikâyede günlük hayatta karşılaşılabileceğimiz, eleştiri oklarının hedefinde bulunan tipler yer almaktadır. Genel olarak “erdem” duygusundan yoksun, toplumun değer yargılarından uzaklaşarak ahlaki yozlaşma içine girmiş olan bu tipler yazar tarafından son derece gerçekçi bir biçimde anlatılmıştır. Bu gerçeklik hissi okuyucuya da doğrudan geçmektedir ki okuyucu olarak hikâyelerde yer alan bu tiplerin tavır ve davranışlarına kayıtsız kalmıyoruz. Hikâyedeki olaya ve duruma göre onlara bazen kızıyoruz, bazen gülüyoruz, bazen de onları eleştiriyoruz. Günlük yaşantımızda hayatın içinde çoğu zaman karşımıza çıkabilecek bu tiplerin bize oldukça tanıdık geldiğini belirtmek gerekir (Demir, 2020: 19-20). Yenikiy adeta ahlaki bir sorumluluk içinde bu tipleri okuyucuya göstermeye çalışmıştır.

Yazar hikâyelerde toplumda gördüğü aksaklıkları, ahlaki yozlaşmayı göz önüne sermeyi amaçlamış ve kurmuş olduğu olay örgüleriyle, yarattığı karakterlerle bunları adeta somutlaştırmıştır. Yanlış çağdaşlaşma, köklerinden ve geleneklerinden koparak modern olduğunu zannetme, Sovyet dönemi uygulamaları, fırsatçı, çıkarıcı ve liyakatsiz idareciler genel olarak yazarın toplumda gördüğü sorunlar ve aynı zamanda mizahi hikâyelerinde eleştirdiği durumlardır. Bu eleştirileri Yenikiy, doğrudan ve açık bir biçimde yapmak yerine hikâyelerin sınırları içerisinde gizlemeyi tercih etmiştir. Karpalı eleştiri ustalıkla uygulayan yazar, ifade etmek istediğini bazen “sü-

pürge”, “tıkaç” gibi nesnelere üzerinden, bazen de hayvan sembolleri üzerinden, bazen de kendisi aradan çıkarak hikâyelerdeki kahramanların ağızından okuyucuya ulaştırmıştır (Demir, 2020: 19).

...

—Këm soñ sěz, profëssiyağöz buyınça këm? — didëm, üzëm de sizmesten kıza töşöp. (*Kimsiniz peki siz, mesleğiniz süresince kimsiniz? dedim, kendim de anlamadığımdan kıziverip.*)

—Bökë! — didë Sabircanov, kırt kisöp. (*Tıkaç! dedi Sabircanov, birden kestirip atarak.*)

—Nişök ul alay... bökë? (*Nasıl o öyle... tıkaç?*)

—Şulay indë, kayda tişök, şunda bökë böz, kayan ağa başlasa, şunda tizrek iltöp tıgalar bözne... Mëne kirpëç zavodına dirëktor kirek bulıp kitken. Davay, Sabircanov, kayt, zavodnı prinimat itöp al! (*Şöyle şimdi; nerede bir gedik orada tıkaç biz, nerede bir şey aksamaya başlasa, oraya çabucak götürüp tıkarlar bizi... İşte kerpiç fabrikasına yönetici lazım oluvermiş. Haydi, Sabircanov, dön, fabrikayı devraliver!*)

... Bökë (Yenikiy, 1971: 442-443).

...

—Sabır itëğöz! İpteş Tır-tır iptëş Şır-şırğa şaltıratırğa buldı. (*Sabredin! Yoldaş Tırtır, yoldaş Şırşır'a telefon etmek istedi.*)

—E këm soñ ul Şır-şır? (*E kim peki o Şırşır?*)

—Bözneñ iñ yuğarı naçalnik! (*Bizim en üstteki müdürümüz!*)

—Tojë kıyanmı? (*Tojë¹ tavşan mı?*)

—Kıyan. (*Tavşan*)

Ët қолақların қаşıп aldı hem төкөрөп қуыды. (*Köpek kulaklarını kaşdı ve tükürdü.*)

Bërazdan tëlëfon şaltıradı. Kıyan sisenöp kittë hem yalt ittëröp trubkanı aldı. (*Biraz sonra telefon çaldı. Tavşan sıçrayıverdi ve hemen ahizeyi aldı.*)

—Eyë, eyë, bu min, Dër-dër... Tıñlıym... Almaska? Kërtmeske? Yağşı, yağşı. Nerse diyim?.. Böz andıy standartқа turı kilmegen hayvannı қабул ите алмыбыз, diyimmë? Yarıy. E, қурқақлар sěz dip tirgiy

¹ Da, de, o da (Rus.)

başlasa, ni eytiym? Ĕtně bëlesěz bit indě, örërge yarata... (Evet, evet, benim Dırdır... Dinliyorum... Almamalı? Sokmamalı? İyi, iyi. Ne diyeyim?.. Biz onun gibi standarta uygun gelmeyen hayvanı kabul edemiyoruz, diyeyim mi? Tamam. Fakat, korkaklar sizi diye sövmeye başlarsa, ne söyleyeyim? Köpeği biliyorsunuz elbette şimdi, ürümeyi sever.)

Köysöz Mesel (Yenikiy, 1971: 489).

Hikâyelerdeki ortak noktalardan biri olarak Sovyetler Birlięi izleri dikkat çekicidir. Hemen her hikâyede Sovyet dönemi uygulamalarına, sovhozlara, kolhozlara, kolhoz yöneticilerine, kooperatiflere, tüm bunların çalışma şekillerine rastlamak mümkündür (Demir, 2020: 20). Genellikle bu yönetimde olan kişilerin yazar tarafından farklı yönlerden (iş bilmezlik, haksız mevki sahibi olma, kurnazlık, adaletsizlik, kibirli olma vb.) eleştirildiğini görmekteyiz:

...

—Sin, Celey tuęan, bëzně de ęara ayęırıña utırtır iděň, — didě Őul ęaęta arttan elsërebek kilgeně. (Sen, Celey kardeş, bizi de kara ayęırına bindirseydin, dedi o vakit arkadan sıcaaktan bunalarak geleni.)

—Anısı bit, Nurislam babay, ustavta yuk, ustavta eytëlmegen, — didě Celelëtdinov. (O elbette, Nurislam dede, tüzükte yok, tüzükte söz edilmemiş, dedi Celalettinov.)

—Nerse? (Ne?)

—Min eytem, sëzně předsëdatël atına utırtıp yörëv kolhoz ustavına yazılmağan diyim, mëne bit eş nersede! (Diyorum ki, sizi başkanın atına bindirip götürmek kolhozun tüzüğüne yazılmamış diyorum, işte elbette iş bunda!)

—E-e! — dip suzdı babay, elle bërni aňlamıyęa, elle artık ęaceplenüvden. (E-e! diye uzattı dede, belki hiçbir şey anlamamaktan, belki fazla şaşırmandan.)

Ul arada Celelëtdinov dilbëgesë bëlen atınıň sırtına “Na-a!” — dip bër ęaętı da, ęara ayęır yastığtay art sanın sëlķëte-sëlķëte kızuu ęına kitëp te bardı. (O sırada Celalettinov dizginiyle atının sırtına “Deeh!” — diye bir vurdu da, kara ayęır yastık gibi sağrısını silke silke hızlıca gitti.)

... Erëm (Yenikiy, 1971: 511).

Yenikiy, okuyucuda merak duygusunu canlı tutacak şekilde hikâyelerdeki olay örgülerini şekillendirmiştir. Hikâyelerin akıcılığını ve sürükleyiciliğini de diyalog tekniğini sıkça kullanarak sağlamıştır (Demir, 2020: 20). Yazarın okuyucu ile karakterleri doğrudan temasa geçirdiği karşılıklı konuşmalar, hikâyelerin önemli dinamiğini oluşturmaktadır. Diyalog bölümleri, hikâyelerdeki sürükleyiciliğin yanı sıra başka önemli unsurlara da hizmet etmektedir. Bu bölümler vasıtasıyla hikâye kahramanlarının karakter özellikleri canlı bir biçimde ortaya konmaktadır. Aynı zamanda kahramanların konuşma tarzlarına bakılarak yazarın gerçekçiliği -yazarın uzun uzun anlatmasına gerek kalmadan- doğrudan okuyucuya yansımaktadır.

Yenikiy'in mizahi hikâyelerindeki kahramanları; günlük hayatın doğallığı içinde, sosyal statülerine, karakter özelliklerine uygun biçimde konuşurlarken karşımıza çıkmaktadır. Bazen kendi kültüründen uzaklaşmış, yozlaşmış bir adam araya Rusça kelimeler ekleyerek konuşurken bazen yaşlı bir ihtiyar kelimeleri doğru telaffuz edemeyerek konuşmaktadır (Demir, 2020: 20):

...

—Feyzërahman babay, sin bër gëne nersenë hëtërlerge tırış elë, — didë. — Hidrostantsiya salasız mı dip soradımı ul sinnen? (*Feyzi-rahman dede, sen sadece bir şeyi hatırlamaya çalış hele, dedi. Hidroelektrik istasyonu mu kuruyorsunuz diye sordu mu o sana?*)

—Nindiy stansa? (*Ne stasyon?*)

—Nu, ëlëktrostantsiya. (*Haydi, elektrik santrali.*)

—E-e... Liktrstansa diysënmë — Babay ozaq kına köttërp tordı. — Soradı buğay, këm, Celelëtdin tuğan. (*Haa... Liktürük stasyonu mu diyorsun? Dede uzunca bir süre bekletti. Sordu hemen, o kişi, Cellalettin kardeş.*)

—Nerse dip soradı? (*Ne diye sordu?*)

—Şul indë, liktrstansağız bulamı, dip soradı. (*O şimdi, liktürük stasyonunuz olur mu, diye sordu.*)

—E sin nerse didëñ? (*Peki sen ne dedin?*)

—Minmë? Bulaçaq, allahı boyırğan bulsa, didëm. (*Ben mi? Olacak, Allah izin verirse, dedim.*)

... Körtübede (Yenikiy, 1971: 457).

Yazarın samimi ve doğal üslubunu her hikâyede hissetmek mümkündür. Bu doğallığın ve samimiyetin göstergelerinden biri Yenikiy'in hikâyelerde okuyucuyla karşılıklı konuşma havası içerisinde olayları aktarmasıdır. Ge-

nellikle üçüncü şahıs anlatıcısı kullanan Yenikiy; kullandığı doğal dille okuyucuda, hikâyeleri adeta dinliyor hissi uyandırmaktadır. Bu durumun en belirgin yaşandığı kısımlar ise yazarın zaman zaman doğrudan okuyucuya hitap ederek konuştuğu yerlerdir (Demir, 2020: 20):

... Küsiye hanımniñ eybër taşuvğa bu qader hİRës buluvın yumartlıqtan, aqça qadërën bëlmevden dip uyly kürmegëz tağın. Aqça anıñ sulıy torğan havası. Qayan niçëk itëp bër tiyën yolqır öçën, këmnëñ de bulsa haqın basıp qalır öçën ul hertörlë oyat-namusun bër çitke sëltep ırğıtır. *(Küsiye Hanım'ın bir şeyler taşımaya bu kadar hırslanmasını cömertlikten, paranın değerini bilmemesinden diye düşünmeyin yine. Para onun soluyup durduğu havası. Nereden nasıl yapıp edip bir kuruş koparmak için, kimin olursa olsun hakkını yemek için o her türlü utanma arlanmayı bir kenara silkip atar.)*

...

Mëne şundi y hatın ul Küsiye hanım. İşanasıgız kilmiymë? Bëznëñ tormışta mondiy ekemet qayan kilsën, bulmas ul diysëzmë? Lakin bula iken ul, bik sirek bulsa da oçrıy iken. *(İşte böyle bir kadın o Küsiye Hanım. İnanasınız gelmiyor mu? Bizim hayatımıza böyle tuhaf biri nasıl gelsin, olmaz bu mu diyorsunuz? Ama olurmuş, pek nadir olsa da denk gelirmiş.)*

... Küsiye Hanım (Yenikiy, 1971: 432-433).

Mizahi hikâyelerin dil özelliklerine genel olarak baktığımızda ses, şekil ve söz varlığı bakımından Tatar Türkçesi dil özelliklerini yansıtmaktadır. Hikâyelerde yer yer Kazan-Tatar Türkçesi ağızlarına ve konuşma diline ait unsurların da yer aldığını belirtmek gerekir. Bunların yanında bir diğer dikkat çeken unsur Rusça söz varlığıdır. Çoğunlukla hikâyelerin diyalog bölümlerinde karşımıza çıkan Rusça kelimeler yazar tarafından özellikle kullanılmıştır ve yazarın hikâyede iletmek istediği bazı alt mesajlara da hizmet etmesi bakımından önemlidir. Hatta bazı hikâyelerde kahramanların Rusça kelimeleri yanlış telaffuzla söylediğine şahit oluruz. Bu durum yine kahramanın doğallığını ve yazar tarafından günlük hayattan olduğu gibi hikâyeye alındığını gösterir. Diyalog bölümlerinde karşılaştığımız bu durum hikâyelerdeki mizahın ve hicvin de bir parçası olmaktadır (Demir, 2020: 21-22).

Yenikiy'in mizahi hikâyelerinin dilinde göze çarpan ve üzerine ayrı bir inceleme gerektiren bir diğer husus çok sayıda deyim, kalıp ifade ve atasözünün yer almasıdır. Yazarın günlük dilden kullandığı yapılar, kültürün parçası olan unsurlar, deyimler ve kalıp ifadeler, atasözleri, başvurduğu samimi ve

nükteli benzetmeler hikâyelerin doğallığını tamamlamaktadır. Yazarın anlatımını güçlendiren, konuşma diline yakınlığı sağlayan, okuyucuya samimiyeti ve doğallığı doğrudan yansıtan bu unsurlar hikâyelerde yer alan mizaha da katkı sağlamaktadır (Demir, 2020: 20–22).

Hikâyelerin dilinde sık sık karşımıza çıkan deyimler ve kalıp ifadeler, atasözleri, yazarın kişilerle olayları anlatmada yerinde ve başarılı biçimde yaptığı benzetmeler, kinayeler, ironiler; Yenikiy'in mizahi hikâyelerinde kendine has bir üslup yaratması bakımından dikkate değerdir. Hikâyelerin karakteristik özelliği sayılabilecek ve hikâyelerin ortak noktası kabul edilebilecek bu yapılar sayıca da oldukça fazladır. Hikâyelerde özel fiil + isim birleşmelerinden, polisemik kullanımlardan oluşan 87 adet deyim ve kalıp ifade, 7 adet atasözü, zarfların ve sıfatların kullanımı dâhilinde yazarın yapmış olduğu benzetmelerden, mecazlardan ve karşılaştırmalardan oluşan yazarın üslup özelliklerini de ortaya koyan 129 yapı tespit edilmiştir. Üç başlık altında inceleyebildiğimiz bu yapılardan bazılarını hikâyelerden alınmış örnek parçalarla vermek mümkündür:²

1.1. Deyimler ve Kalıp İfadeler

aķıldan ŐaŐ- (deli olmak): “Kız Yaņa Bistede bër, elle niĒe yëĒet anıñ öĒen aķıllarınnan ŐaŐtılar indë.” (*Kız Yeni Őehir’de tek, kim bilir kaĒ delikanlı onun için deli oldular artık.*) (Yenikiy, 1971: 460).

avız yıır- (sırtmak; aĒzı açık kalmak): “Kız yanında ipteŐë avızın yıırıp, Ēëkreyp tora!” (*Kızın yanındaki arkadaşının ŐaŐkınlıktan aĒzı açık kalarak gözleri büyür!*) (Yenikiy, 1971: 451). “EteĒ suĒıŐtıruvĒılar Őikëllë avızların yıırıp, küzlerën ылtıratıp, tëĒëlernëñ pır tuzıp talaŐuvların Ēarap utıralar.” (*Horoz dövüŐtürenler gibi sırtıp, gözleri parlayarak, ötekilerin öfkelenip birbirlerine saldırımlarına bakıp dururlar.*) “TuĒtalë, Ēoddus, avızınıñı yıırmalë sin!” (*Dur hele, Koddus, sırtma hele sen!*) (Yenikiy, 1971: 484, 502).

avızınnan süznë këleŐĒe bëlen tartıp al- (aĒzından lafı kerpetenle Ēekip almak): “Babaynıñ avızınnan süznë këleŐĒe bëlen tartıp alırĒa torĒan prædsëdatël” (*Dedenin aĒzından lafı kerpetenle alan başkan*) (Yenikiy, 1971: 457).

² Bu bölümde *Tatar Dilinin Frazeeolojik SözlüĒü*'nden yararlanarak tespit ettiĒimiz 87 adet deyim ve kalıp ifade, 7 adet atasözü ile 127 adet zarfların sıfatların kullanımında yazarın üslubunu ortaya koyan yapı *Emirhan Yenikiy'in Mizahi Hikâyeleri (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)* başlıklı yüksek lisans tez ĒalıŐmamızda listelenmiŐ olup burada ĒalıŐmanın bir kısmı, ilave açıklamalar ile örneklendirme amaĒlı kullanılmıştır.

baş tart- (reddetmek; caymak): “Baş tartuvniñ asıl sebeběn bëlërge tēlep, ul kıızdan törlēçe soraşıp qaradı.” (*Reddetmesinin asıl sebebini bilmek isteyerek, o kıza türlü türlü sorular sordu.*) “Üzēnnen östēnner buluv bēlen kilēşe almiy ul, şuña küre kompozitor buluvdan katğıy revēşte baş tarta.” (*Kendisinden üstün olanlar gibi olmaya yaklaşılamaz, o sebeple besteci olmaktan katiyen cayar.*) (Yenikiy, 1971: 463, 475).

baş vat- (kafa yormak): “Bēznēñ Vağıyznē bēlesēñ indē, tevekkel yēğēt, baş vatıp tormağan.” (*Bizim Vağıyz’ı bilirsin artık, kararlı delikanlı, kafa yormamış.*) “Ozaq baş vattı Ğaynüş bu hıaқта.” (*Uzun süre kafa yordu Gaynuş bu konuda.*) “İkē kön baş vattım, ikē kön qorçañğı tayday qaşındım.” (*İki gün kafa yordum, iki gün uyuz tay gibi kaşındım.*) (Yenikiy, 1971: 472, 478, 504).

ēt qayışı (anasının gözü): “Ēt qayışı ikensēñ, yarar, sin digençe bulsın! Qayıcan kitēresēñ?” (*Anasının gözümüşsün, tamam, senin dediğin gibi olsun! Ne zaman getirirsin?*) (Yenikiy, 1971: 498).

galoşqa utır- (kandırılmak): “Alay-bolay galoşqa utırıp quymabız mı iken?” (*Öyle böyle kandırılıvermez miyiz acaba?*) (Yenikiy, 1971: 468).

hoday orğan (lanetli, melun): “Küterēp qarıym, şaktıy avır üzē, hoday orğan nersel!” (*Kaldırıp bakıyorum, epey ağır kendisi, melun şey!*) (Yenikiy, 1971: 502).

İteğēñnē cıybraq yör! (Eteğini toplayarak yürü. Farkına var, dikkatli ol.): “Şulay şul mēne! Tak şto iteğēñnē cıybraq yör!” (*Öyle işte! Bundan sonra eteğini toplayarak yürü!*) (Yenikiy, 1971: 467).

köymesē komğa tērel- (sandalı kuma bağılı olmak, işleri yolunda olmamak): “...bu biçaraniñ da köymesē komğa tērelgen iken!” (*...bu biçarenin de sandalı kuma bağılymış meğer!*) (Yenikiy, 1971: 496).

kolaq torğız- (dikkat kesilmek, bütün dikkatini bir şey üzerinde toplamak): “Cappar ağıy bēznēñ kolhoz psidetēlē Şeyehmetēvnēñ de tēñkesēne tiye başlağaç, kolaqların torğızdılar.” (*Cabbar Ağa bizim kolhozun başkanı Şeyehmetiv’in de canını sıkmaya başlayınca, dikkat kesildiler.*) (Yenikiy, 1971: 482).

komnan arқан iş- (ipe un sermek): “Ul bu eşnēñ, komnan arқан işüv şikēllē, meğnesēz bēr nerse buluvın sizēnēp, küpmē gēne ayak tērep ma-taşmasın, prēdsēdatēl aniñ da can cirēnnen totıp ala bēldē.” (*O bu görevin ipe un sermek gibi manasız bir şey olduğunu anlayarak ne kadar ayak direyip ilgilenmese de, başkan onu da can evinden vuruverdi.*) (Yenikiy, 1971: 468).

meçəñeñ koyırığına bas - (kedinin kuyruğına basmak, “Şimdi anladım” ifadesi): “Nihayet, İslam Selehoviç uçı bēlen şap ittēřep mañğayına suqtı. —Bastım meçəñeñ koyırığına!” (*Nihayet, İslam Selehoviç avucuyyla şap diye alınına vurdu. —Bastım kedinin kuyruğına!*) “İslam Selehoviç eytmēşliy, meçəñeñ koyırığına basarğa, priçēm çabıp barğan vaqıtında basarğa kirek.” (*İslam Selehoviç’in dediğı gibi kedinin kuyruğına basmalı, hem de koşup gittiğı zaman basmalı.*) (Yenikiy, 1971: 467).

nıķ kına kapa - (zokayı yutmak, aldatılma, hileye kanma): “...gōnah şomlığına karşı, ōlken baca signal bire almıyça kala, kinet kēne rēviziya kilēp basa, hem bēznēñ kēçē bacabız, teēmiynatçılar tēlē bēlen eytkende nıķ kına kaba.” (*...aksilik bu ya, büyük bacanak işaret veremedenden kalır, birdenbire denetim gelip basar ve bizim küçük bacanağımız, tedarikçilerin diliyle söylendiğinde zokayı yutar.*) (Yenikiy, 1971: 435).

tēl şartlat - (hayretten ağızı açık kalmak, şaşakalmak): “Tıñlap utıruvçılar ‘ay-hay-hay!’ dip başların sēlkeler, tēllerēn şartlatalar” (*Dinleyerek oturanlar “vay-vay-vay!” diye kafalarını sallar, hayretten ağızları açık kalır.*) (Yenikiy, 1971: 483).

1.2. Atasözleri

Arbaniñ alğı tegermeçē kaydan tegerese, arttağıları da şunnan tegeriy (Arabanın ön tekerleğı nereden geçerse arka tekerleğı de oradan geçer): “Üzēgēz bēlesēz, arbaniñ alğı tegermeçē kaydan tegerese, arttağıları da şunnan tegeriy bit anıñ!” (*Kendiniz bilirsiniz, arabanın ön tekerleğı nereden geçerse arka tekerleğı de oradan geçer elbette!*) (Yenikiy, 1971: 491).

Bēryulı ikē poçmaķķa çukınıp bulmas (Bir koltuğa iki karpuz sığmaz): “Tēgē, kēm, kēreşēn kartı eytmēşliy, bēryulı ikē poçmaķķa çukınıp bulmas.” (*Şu, kim, ihtiyar Kreşin Tatarının dediğı gibi, bir koltuğa iki karpuz sığmaz.*) (Yenikiy, 1971: 492).

Ēt ēçēne sarımay kilēşmiy (İtin midesine tereyağı yaramaz, kel başa şimşir tarak): “Tik, ēt ēçēne sarımay kilēşmiy digendey, ağırdan kikērtēp yōdettē.” (*Fakat kel başa şimşir tarak dedikleri gibi, sonradan geçirtip rahatsız etti.*) (Yenikiy, 1971: 473).

Ēt ētke, ēt koyırıkķa (İt ite buyurur, it de kuyruğına): “Monda ēt ētke, ēt koyırıkķa beylenēp bētken.” (*Burada it ite, it de kuyruğa bağlanmış.*) (Yenikiy, 1971: 495).

Kěmněň çanasına utırsa, şuniñ cırın cırlıy (Kimin arabasına binerse onun türküsünü çağırır): “Kěmněň çanasına utırsañ, şuniñ cırın cırlıysıñ!” (*Kimin arabasına binersen onun türküsünü çağırırsın!*) (Yenikiy, 1971: 490).

Süz bozav imězër (Laf buzağı emzirir. Lafla peynir gemisi yürümez): “Yarıy, süz bozav imězër diy, kuzğalıırğa kirek.” (*Oldu, lafla peynir gemisi yürümez derler, kımıldamalı.*) (Yenikiy, 1971: 443).

Yazmıştan uzmuş yuk (Nasipten öte köy yok): “Nişliysěñ, yazmıştan uzmuş yuk, nasıyp tügël, küresěñ!” (*Ne yaparsın, nasipten öte köy yok, kısmet değıl, belli ki!*) (Yenikiy, 1971: 463).

1.3. Yazarın Üslup Özelliklerini Ortaya Koyan Yapılar

allahë teğale yögë bëlen üzëne “Me!” dip totқан da birgen (Yüce Allah kendisine fazlasıyla “Buyur!” diye tutmuş da vermiş): Fiziksel özellikleri, karakteri, bilgi ve becerisiyle kusursuz olduğu düşünülen kişinin sahip olduğu tüm bu özellikleri için yapılan bir benzetmedir.

Çiberlëk diysěñmë, tevfiq diysěñmë, akıl diysěñmë — allahë teğale yögë bëlen üzëne “Me!” dip totқан da birgen indë. (*Yakışıklılık mı dersin, mazbutluk mu dersin, akıl mı dersin, yüce Allah kendisine fazlasıyla “buyur!” diye tutmuş da vermiş yani.*) (Yenikiy, 1971: 460).

borın oçına kungán çëbënnen qotılıırğa tëlegendey (burun ucuna konan sinekten kurtulmak istemiş gibi): Rahatsız olunan kişiden kurtulmak istemek ile, burun ucuna konan sinekten kurtulmak istemek arasında benzerlik ilişkisi kurulmuştur.

Kötüv faydasız, — didë hanım, borın oçına kungán çëbënnen qotılıırğa tëlegendey, tötënën bit buyına örëp. (*Beklemek faydasız, — dedi hanım, burnunun ucuna konan sinekten kurtulmak istemiş gibi, dumanını yüzüme doğru üfleyerek.*) (Yenikiy, 1971: 445).

bökë (tıkaç): Gerçek anlamda delik tıkamak için kullanılan nesne olan tıkaç, mecaz bir anlamla eksiklikleri ve boşlukları doldurmak maksadıyla kullanılan görev insanı için kullanılmıştır.

Şulay indë, kayda tişëk, şunda bökë bëz, kayan ağa başlasa, şunda tizrek iltëp tiğalar bëznë. (*Şöyle şimdi; nerede bir gedik orada tıpaç biz, nerede bir şey aksamaya başlasa, oraya çabucak götürüp tıkarlar bizi.*) (Yenikiy, 1971: 442).

çabağlar arasına taşlanğan çurtan şikëllë (tarançaların arasına atılmış turna gibi): İçinde buldukları durumda ve ortamda dikkat çeken, farklı duran kişiler için yapılan bir benzetmedir.

Yar buyinnan qarap torğan yëğëtlerniñ de kaybërlerë dertlenëp, çabağlar arasına taşlanğan çurtan şikëllë, malaylar urtasına sikërëp töştëler. (*Suyun kıyısından bakan delikanlıların da bazıları, şevklenerek tarançaların arasına atılmış turnalar gibi çocukların ortasına zıplayıverdiler.*) (Yenikiy, 1971: 454).

çiten kazıǵına kiydërëp kuyǵan katıq çülmegë - Kıtay vazası (Çit kazıǵına geçiriliveren yoğurt çömleǵi, Çin vazosu): Yoğurt çömleǵi ile Çin vazosu arasında benzerlik ilişkisi kurulmuştur.

Kıtay vazası iken, e? Çiten kazıǵına kiydërëp kuyǵan katıq çülmegë tügël iken şul. Molodëts, ulım, eybërnë tanıy bëlesëñ. (*Çin vazosuymuş, hı? Çit kazıǵına geçiriliveren yoğurt çömleǵi deǵilmiş o. Aferin oğlum, her şeyi tanıyıp biliyorsun.*) (Yenikiy, 1971: 428).

erëkmən yafraqıday (dulavrat otu yapraǵı gibi): Filin kulakları ile dulavrat otu yapraǵı arasında benzerlik ilişkisi kurulmuştur.

Borın urınına mëtr yarımlik sırlı köpşe taqqan, qolaqları erëkmən yafraqıday selpëreyëp tora. (*Burun yerine yarım metrelik çentikli boru takmış, kulakları dulavrat otunun yapraǵı gibi sarkıp durur.*) (Yenikiy, 1971: 488-489).

ipiy kvası -vino (ekmek bozası, şarap): Ekmek bozası ile şarap arasında benzerlik ilişkisi kurulmuştur.

İpiy kvası tügël iken ul, molodëts, ulım! Mëne bit hezërgë zaman balasınıñ zireklëgë, vinolarını tanıy bële bit ul! (*Ekmek bozası deǵilmiş o, molodëts -aferin- oğlum! İşte tabii ki zamane çocuǵunun zekâsı, şarapları tanıyabiliyor elbette o!*) (Yenikiy, 1971: 429).

işë gëne iken (Sadece kokusu varmış): Hikâyenin başında bahsedilen işlevi olmayan ama güzel kokan “pelin otu süpürgesi”ne atıfta bulunularak kendini olduğundan farklı gösteren, söyledikleriyle yaptıkları birbirini tutmayan kişi için benzetme yapılmıştır.

Nindiy gëne şep prëdsëdatël bulmasın, anı maqtap yazuv — yuk, minnen bulmıy, çıkmıy, yëğëtlər!.. Tëgë iden sëbëruvçë apay eytmëşliy, monıñ da işë gëne iken şul!.. (*Güçlü bir başkan hiç deǵilse, onu överek yazmak yok, benden olmaz, çıkmaz, yiğitler! Şu yeri sü-*

püren ablanın söylediği gibi, bunun da sadece kokusu varmış!) (Yenikiy, 1971: 511).

iskē sandık aqtarğanday (eski sandığın altını üstüne getirir gibi): Sandığın altını üstüne getirmek ile alınacak bir doğum günü hediyesi bulmak için aklından pek çok şeyi geçirmek arasında benzerlik ilişkisi kurulmuştur.

İskē sandık aqtarğanday, bik küp nerselernē hetērēnnen kiçērdē. (Eski sandığın altını üstüne getirir gibi, pek çok şeyi hafızasından geçirdi.) (Yenikiy, 1971: 478).

kitēk borınlı çeynēk – ħrustal grafin (oyuk burunlu çaydanlık, kristal sürahi): Oyuk burunlu çaydanlık ile kristal sürahi arasında benzerlik ilişkisi kurulmuştur.

Ĥrustal grafin ul, ulım! Kitēk borınlı çeynēk tūgēl, bēlēp tor! (Kristal sürahi o, oğlum! Oyuk burunlu çaydanlık değil, bil!) (Yenikiy, 1971: 428).

kül östēnnen kinet cil yögērēp ütkenđey (gölün üstünden rüzgarın ansızın hızla esmesi gibi): İki delikanlının aynı anda bir kıza aşık olması, kızın her ikisinin de kalbini titretmesi ile rüzgarın bir gölün üzerinden ansızın hızla esmesi arasında benzerlik ilişkisi kurulmuştur.

...ikē dus yēgētnēñ yöreklērē, kül östēnnen kinet cil yögērēp ütkenđey, bēryulı dulqınlanıp kittē. (...iki dost delikanlının gönülleri, gölün üstünden rüzgârın ansızın hızla esmesi gibi, aynı anda dalgaları verdi.) (Yenikiy, 1971: 448).

küpērtken yastıqtay (kabarmış yastık gibi): Yağan karın bahçedeki görünüşü kabarmış yastığa benzetilmiştir.

E mēne baqçalarğa küpērtken yastıqtay aq qar yatqaç, atnalar buyınça da oçraşa almıybız. (Fakat işte bahçelere kabarmış yastık gibi beyaz kar uzanınca, haftalar boyunca da rastlaşamayız.) (Yenikiy, 1971: 470).

ķarañğıda utırğan meçēnēkē tōslē kūzler (karanlıkta oturan kedininki gibi gözler): Kişinin istekle, heyecanla parlayan gözleri karanlıkta oturan kedinin yeşillenerek parlayan gözlerine benzetilmiştir.

Eĥmediyēvnēñ kūzlerē, ķarañğıda utırğan meçēnēkē tōslē, şunda uq yeşkēltlenēp ķabınıp kittē. (Ehmediyev'in gözleri, karanlıkta oturan kedininki gibi, hemen yeşillenerek parlayıverdi.) (Yenikiy, 1971: 498).

maşinasına suv “ëçëřërge” tuқтаған (arabasına su içirmek için duran): Arabaya benzin doldurulması ile su içme arasında benzerlik ilişkisi kurulmuştur.

Maşinasına suv “ëçëřërge” tuқтаған бër şofërdan min bu canlanuvniñ sërën bëldëm. (*Arabasına su “içirmek için” duran bir şoförden ben bu canlanmanın sırrını öğrendim.*) (Yenikiy, 1971: 440).

sırtına kigevën kınğan alaşaday (sırtına at sineği konan kısırlaştırılmış aygır gibi): Sinirden yerinde duramayan, sakın kalamayan kişi, sırtına at sineği konan kısırlaştırılmış aygıra benzetilmiştir.

Bërden, ikëñçëden, öçëñçëden... kite, kite, min siña eytiym, prsi-detëlbëz, sırtına kigevën kınğan alaşaday, utırğan cirënde kıbırsına başlıy. (*İlk olarak, ikinci olarak, üçüncü olarak... devam eder, devam eder, ben sana diyeyim, başkanımız, sırtına at sineği konan kısırlaştırılmış aygır gibi, oturduğu yerde kıpırdanmaya başlar.*) (Yenikiy, 1971: 483).

“smirno” başkanday (“Hazır ol” a durmuş gibi): Yan yana dizilmiş olan şışelerin düzenli sıralanış biçimleri, “Hazır ol” duruşuna benzetilmiştir.

“Smirno” başkanday, şëşeler de zehir gëne tëzëleşëp toralar. (*“Hazır ol” a durmuş gibi, şışeler de zehirli biçimde dizilip dururlar.*) (Yenikiy, 1971: 492).

yübilyer (jübile sahibi, jübilesi kutlanan): Yetmişinci yaş günü kutlanan kadın için yapılan benzetme.

Kınaqlar küp idë, aşav-ëçüv ğayet mul idë. “Yübilyerni” tür poçmaqka kërtëp utırtkannar. (*Misafirler çoktu, yeme-içme gayet boldu. “jübilesi kutlanani” şeref misafiri köşesine yerleştirip oturtmuşlar.*) Şul arada kınaqlar, “yübilyer” nı maqtıy torğaç, kızıp kitëp, alıp kilgen bülëklerën de karcıq aldına çığarıp sala başladılar. (*Bu arada konuklar, “jübilesi kutlanan” ı övüp durunca, canlanıverip, alıp geldikleri hediyelerini de kocakarının önüne çıkarıp koymaya başladılar.*) (Yenikiy, 1971: 479, 480).

yükede iken çiklevëk (İhlamur ağacındaymış ceviz): Geç idrak edilen durumu ifade etmek amacıyla kullanılmıştır.

Tıñlap utıruvçılar “ay-hay-hay!” dip başların sëlkelër, tëllerën şartlatalar, çınlap torıp ğaceplengen bulalar.

—Kara sin anı! Yükede iken çiklevëk, bëlmegenbëz!

(Dinleyerek oturanlar “vay-vay-vay!” diye kafalarını sallar, hayret-ten ağızları açık kalır, ciddi şekilde durarak merak ederler.

—Bak sen şuna! İhlamur ağacındaymış ceviz, bilmemişiz!) (Yenikiy, 1971: 483).

Sonuç

Tatar edebiyatında önemli bir yere sahip olan ve özellikle hikâyeciliğiyle ön plana çıkan Emirhan Yenikiy; 91 yıllık yaşamında zorluklarla mücadele etmiş, toplumdaki aksaklıklara duyarsız kalamamış ve yaşamdan edindiklerini eserlerinde gerçekçi bir biçimde ele almış bir yazardır. Adeta bir sorumluluk duygusuyla farklı kurgular içinde toplumsal olaylara ve kendi insanına ayna tutmuştur. Yenikiy, mizahi hiciv tarzındaki 18 hikâyeyi 1953-1969 yılları arasında kaleme almıştır. Hikâyelerde yazar günlük hayatın içinden seçtiği konuların içinde toplumda ortaya çıkan sorunları, haksızlığı, liyakatsizliği, ahlaki yozlaşmışlığı, yanlış çağdaşlaşmayı, köklerinden uzaklaşmayı ve geleneklerinden kopuk yaşamayı mizahi bir üslupla eleştirmiştir. Hayatın içinden olan bu hikâyelerde; yazarın ele aldığı ve eleştirdiği kişiler ve olaylar okuyucuya tanıdık gelmektedir. Yenikiy’in eleştiriyi çok ince bir çizgide okuyucuya sezdirerek sunması ve bunu mizahla harmanlaması ise hikâyeleri daha etkileyici kılmakta ve yazarın üslubunu ortaya çıkarmaktadır. Her hikâyenin kendi dinamiği içerisinde değişiklikler gösteren, ancak genel olarak bakıldığında yazarın doğallığını ve samimiyetini okuyucuya en kısa yoldan ulaştırmayı başardığı unsurlar dikkat çekmektedir. Bunlar; diyalog bölümlerinin adeta günlük konuşma dilinin aynası olması, kahramanların sosyal statüleri ve karakter özellikleri çerçevesinde konuşmaları, yazarın ara ara hikâyenin akışından çıkarak okuyucuyla karşılıklı konuşma havası içine girmesi, kültürün de parçası olan dil unsurlarını (deyimler ve kalıp ifadeler, atasözleri) olay örgüsü içerisinde yerli yerinde kullanması, gündelik hayatın içinden aldığı malzemelerle nükteli benzetmeler yapmasıdır. Mizahi hikâyelerinde Yenikiy oldukça sade, toplumun her kesiminin anlayabileceği günlük konuşmayı yansıtan bir dil kullanmış; çokça kullandığı deyimler, atasözleri ve yapmış olduğu benzetmelerle hikâyelerdeki bu dili tamamlamıştır. Araştırma sırasında Tatar Türkçesi grameri ve söz varlığı çerçevesinde metnin dili hakkında elde ettiğimiz sonuçlara göre hikâyelerde toplam 87 adet deyim ve kalıp ifade, 7 adet atasözü, 129 adet yazarın üslup özelliklerini tamamlayan benzetme yer almaktadır. Bu yapılar hikâyelerin günlük konuşma diline yakınlığını pekiştirmekte, hikâyelerde yer alan mizahın parçası olmakta, okuyucunun kültürel unsurlara yaklaşarak onlara dair fikir edin-

mesini sağlamakta ve kuşkusuz Yenikiy'in mizahi hikâyelerindeki doğal ve gerçekçi üslubunu ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Davutov, R. N., Nurillina N. B. (1986). *Sovet Tatarstanı Yazuvçıları*. Kazan: Tataristan Kitap Neşriyatı.
- Demir, Ayşe Nur (2020). *Emirhan Yenikiy'in Mizahi Hikâyeleri (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Halit, G. (1970). "Talepçen hem Ğzlenüvçen Talant" (Ön söz). *Emirhan Yenikiy-Saylanma Eserler (İkë Tomda, Bërëñçë Tom)*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- Kamalieva, Alsu (2013). "Emirhan Yenikiy'nin Bir Saatliğine Hikâyesi ve Tatar Edebiyatında Savaşın İzleri". *Turkish Studies*, 8(1): 1781-1792.
- Yenikiy, Emirhan (1971). *Saylanma Eserler (İkë Tomda, İkëñçë Tom)*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- Yüziyev, Nil (2001). "Yeni Tarihte Yeni Edebiyat - XX. Yüzyıl". Akt. İsmail Türkoğlu vd. *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi Tatar Edebiyatı III, C.19*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Yazarın Notu: Bu makale, yazarın 2020 yılında Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen "Emirhan Yenikiy'in Mizahi Hikâyeleri (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Teşekkür: Yazar, tez danışmanı Prof. Dr. Mustafa Öner'e teşekkür eder.

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":

Author's Note: *This article has been produced from the author's master thesis titled "Humorous stories of Emirhan Yenikiy (Introduction-study-text-index)" accepted by Ege University, Institute of Social Sciences in 2020.*

Acknowledgment: *The author thanks to his thesis advisor Prof. Dr. Mustafa Öner.*

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*